

AİLE HUKUKUNDA KADININ KONUMU

Prof. Dr. Aysel ÇELİKEL(*)

I - GENEL OLARAK

Geniş anlamda aile, evlilik ve hısımlık ilişkileri ile birbirine bağlı olan kişileri kapsayan, dar anlamda aile ise karı, koca ve çocuklardan ibaret bulunan bir kurum⁽¹⁾. Her iki anlamda ailenin, kuruluşu, işleyişi hukuk kuralları ile düzenlenmiştir. Biz bu çalışmada aile kurumunu eşler arasındaki ilişkiler açısından inceleyerek, Türk Medeni Kanununda kadının yasal konumu açısından var olan aksaklıklar üzerinde durmak istiyoruz.

Anayasa, aileyi toplumun temeli kabul ederek, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri almayı devlete görev olarak yüklemiştir⁽²⁾. Maddenin gerekçesinde, "Ailenin korunması fikrinin herşeyden önce Medeni Kanun anlamında evliliklerin kurulmasını yaygınlaştırmak olduğu şüphesizdir" ifadesi evlilik konusunda toplumda Medeni Kanuna rağmen halâ yürürlükte olan geleneklerin ve törelerin önlenmesi anlamını taşımaktadır.

Toplumda belirli kesimlerde ve özellikle Güneydoğu Anadolu yöresinde aile ilişkilerinde ve evlenmenin kuruluşunda Medeni Kanunun varlığına rağmen geleneklerin ve törelerin hüküm sürdüğü bir gerçektir. Dış dünyaya kapalı, eğitim düzeyi düşük kesimlerde ve alt gelir düzeyinde olan grublarda törelerin hakimiyeti belirgin bir özellik gösterir. İmam nikahı ile evlenme, berdel, başlık en çok uygulanan türleridir.

Törelerle ancak eğitimle, ekonomik düzeyin yükseltilmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi ile mücadele edileceği bir gerçek. Gelenekler, töreler, yasalarla yasaklanamıyor, yıkılamıyor. Hukukun işlevi, kişiler arasındaki ilişki-

(*) İ.Ü. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Bkz. TEKİNAY, Selahattin Sulhi; Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İst. 1990, 2; KÖPRÜLÜ, Bülent / KANETİ, Selim; Aile Hukuku, 2. Baskı, 1989, 3.

(2) "Aile toplumun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ve uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar." (anayasa, m. 41).

leri düzenlemek, uyuşmazlıkların çözümü için kurallar koymaktır. Aile ilişkilerinin düzenlenmesi, uyuşmazlıkların giderilmesinde Medeni Hukuk gerektiğinde müdahale eder. Gerekeceği ya da başvuru olmadığı hallerde gelenekler ve töreler çağdışı olsalar dahi aile içinde hükmetmeye devam edeceklerdir. Bu aşamada toplumsal gelişme ile hukuksal gelişmenin karşılıklı etkileşimi hep tartışılacaktır. Hukukun görevi, çağdaş düşünceye, insan hakları anlayışına uygun düzenlemeler getirmek, toplumu yönlendirmek, ona ışık tutmaktır. Zorunlu yaptırım ile hukuk, toplumu belirli bir süre içinde eğitmekte, öncü rol oynamaktadır. Töreler var diyerek gelenekler ve törelerin arkasına sığınarak hukuku ikinci planda tutamayız.

Bugün toplumun ailede kadın ve erkeğin rollerine ilişkin anlayışının genelde geleneksel bakış açısını yansıttığını söylemek yanlış olmaz sanırım. Bu anlayış kadınların toplumda birey olarak özgür ve eşit haklara sahip kişiler olarak yer almalarını önlemektedir. Ailede karı ve kocanın rollerine ilişkin hükümlerin değiştirilmesi ve yasal olarak eşlerin eşit haklardan yararlanan kişiler olarak kabul edilmesindeki güçlükler bu anlayışın sonuçları. Ancak son beş yılın güçlü kadın hareketinin sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde halkı bilinçlendirdiği ve siyasal baskı unsuru oluşturduğu da bir gerçek. Bu bilinçlenmede, uluslararası hukuk ve siyaset, globalleşme, uluslararası iletişim ve medya kanalı ile birlikte rol oynamıştır.

II – İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA KADININ KONUMU

Demokratik hukuk devletinin en belirgin özelliği, insan hak ve özgürlüklerinin tanınması ve güvenceye bağlanmasıdır denilebilir. Günümüzde insan haklarının değeri ve hukuksal güvenceleri ulusal ve uluslararası alanda kamuoyunun gündeminin birinci maddesini oluşturuyor. 21 Yüzyılda da oluşturmakta devam edecek. Bugün insan hakları kavramının uluslararası belgelerde kazandığı içerik ve hukuksal güç, kadın haklarının savunulmasında hareket noktasını oluşturmaktadır. İnsan haklarının temel taşı olan "**eşitlik**" ve "**ayırıcılık yasası**" doğal olarak kadın ve erkek arasında eşitliği ve ayırıcılık yapılmamasını kapsamaktadır. Uluslararası insan hakları, cinslerin eşit haklardan yararlanmalarının hukuksal gerekçesidir. Ancak kadınların biyolojik konumları itibarıyla diğer cins ile ayniyet yada benzerlik içinde bulunmalarının, eşitlik ilkesinin yorumunda bazı özellikler göstereceği kuşkusuzdur⁽³⁾. Amaç, cinslerin eşit haklardan yararlanabilmeleri, cinslerden biri aleyhine sonuç doğuracak durumların var olmamasıdır⁽⁴⁾.

Kadınların çeşitli açılardan konumlarının değerlendirilmesinde hak ve özgürlüklerden yararlanma ve bunları kullanabilme olanaklarının irdelenmesinde "**kadın hakları**" kavramından hareket edilmesi genel olarak kabul gö-

(3) GÖREN-ATAYSOY, Zafer, *Türk-Alman-İsviçre Hukuklarına Göre Farklı Cinslerin Eşit Haklara Sahip Olmaları*, Ank. 1991.

(4) BUNCH, Charlotte, "Women's Rights as Human Rights: Toward a Re-Vision of Human Rights," *Human Rights Quarterly*, 1990, 486 vd.

ren bir yaklaşımdır. Pozitif hukukun kadınlara tanıdığı veya tanınması gerektiği hak ve özgürlüklerin toplum tarafından kabul görmesi, kadınlara bu hakların tanınması ve kullanılmasında toplum ve hukuk tarafından konulmuş olan engellerin kaldırılması, kadınların biyolojik konumları nedeniyle özel bazı haklardan yararlanmaları ve her alanda kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılması, **kadın hakları** kavramı içinde ele alınmaktadır.

Pozitif hukuk ve uygulamada kadınların içinde buldukları durum, bir insan hakkı olan doğal hakların yaşama geçirilmiş bölümünü ifade etmektedir. Ancak hareket noktamız pozitif hukukun ötesindedir. Bizim kadınlar olarak çıkış noktamız **hak** kavramıdır. Kadın haklarının özü, daha geniş içerikli olan doğal hakları ifade eden **insan hakları** kavramından doğar. Dayanağımız, insanın insan olduğu için doğrudan sahip olduğu, ondan ayrılamayan, vazgeçilmez haklar demetidir. **İnsan hakları**, insan onurundan kaynaklanan ve insan kişiliğinin gelişmesi için gerekli olan haklar ve özgürlüklerdir. Bu hakları tanımak, korumak ve geliştirmek devletin görevidir.

Kadınlara erkeklerle eşdeğer haklar tanımak ve bunların kullanılmasını sağlamak devletin görevidir. Bu gün insan hakları kavramının kazandığı yeni içerik, yalnız adil yargılanma hakkı, yaşamak hakkı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, işkence ve kötü muamele yasağı olmayıp medeni ve siyasal hakların ötesinde, yeni hak ve özgürlük kategorilerini de gündeme getirmektedir. Kadınların çalışma hakları ile bağlantılı olarak, biyolojik konumları nedeniyle sahip olmaları gereken haklar, ceza hukuku alanında kadınlar aleyhine olan hükümlerin kaldırılması, gelenekselleşmiş olan eşitsizliklerin giderilmesi, fırsat eşitliğinin yaratılması gibi konuların çözümü, "**kadın insan hakları**" adı altında yeni bir kavramın doğumuna neden olmaktadır.

İnsan haklarının kadın-erkek ayrımı yapılmadan herkese tanınması liberal demokratik bir hukuk devletinin varlığını zorunlu kılmaktadır. ancak bu hakların yasalarla tanınması yetmez. Toplumda belirli bir eğitim düzeyinin, insan kişiliğine saygı anlayışının gelişmesine uygun bir ortamın oluşturulması gerekir. Bütün bunlar devletin, insan hakları bağlamında toplum için sağlaması gereken sosyal ve kültürel haklar demetinin bir parçasıdır ve kadın haklarının toplumca özümsemesinde doğrudan etkili bulunmaktadır.

2 - ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERİN GETİRDİĞİ GÜVENCE

İnsan hakları kavramının kazandığı yeni anlayış ve içerik, kadınların konumu açısından insan haklarını düzenleyen ve garanti altına alan uluslararası sözleşmelerin yeterli olmadığını göstermiştir. Kadın-erkek eşitliği çerçevesinde, kadınların bütün hayat ilişkilerinde sahip olmaları gereken hak ve özgürlükleri düzenlemek ve onları garanti altına almak için yeni uluslararası çalışmalar yapma yoluna gidilmiştir.

Birleşmiş Milletler, kadınlara karşı cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi için bir sözleşme yapma hazırlıklarını başlatarak, 1975-1985 arasını "Kadın 10 Yılı" ilan etmiştir. Bu 10 yılın amacı, kadınlara insan haklarının

bütün yönleri ve özellikleri ile tanınması, bunların kullanılması ve bunlardan yararlanılması ile ilgili engellerin kaldırılması çalışmalarını başlatmaktı.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1980'de "**Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi**"ni kabul ederek dünya devletlerinin imzasına açtı. Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı bu Sözleşme⁽⁵⁾, kadınların eşit haklardan yararlanması ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesinde alınması gereken yasal önlemlerin yanında, getirdiği ilkeler, öngördüğü stratejilerle dünyada ve Türkiye'de kadın sorununun çözümünde temel belge niteliğini taşımaktadır. Sözleşme'nin öngördüğü ilke ve önlemlerin alınmasında taraf olan devletlerin taahhütlerini ne ölçüde yerine getirdiklerini denetlemek için kurulan özel bir "Komite", her üç yılda bir, üye devletlerin raporlarını tartışmakta ve gerekli uyarılarda bulunmaktadır. Bu konu çalışmamızın sınırları dışında olduğu için, incelenmesi başka bir makaleye bırakılmıştır.

İnsan hakları sözleşmelerinin kadın sorunsalının çözümünde yeterli olmadığının diğer bir kanıtı da **Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi**'ne, kadınların eşit haklardan yararlanmasını sağlayacak bir Protokolün eklenmesi hazırlıklarıdır. Esasen Avrupa Konseyi İnsan Hakları Direktörlüğüne bağlı olarak yıllardan beri çalışan "Kadın - Erkek Eşitliği Komisyonu" ve çeşitli Alt Komisyonların çalışmaları sonunda, Bakanlar Komitesi 1985 yılında "**Cinslerarası Ayrımcılığın Hukuk Yolu ile Korunması**" konulu bir Tavsiye Kararı almış ve aynı Komite 1988'de "**Kadın-Erkek Eşitliği Bildirgesi**" adı altında bir de Bildiri kabul ederek üye Devletlere uymaları için bildirmiştir.

Görülüyor ki, eğer insan hakları sözleşmeleri kadınların eşitsiz konumunu düzeltmeye yetseydi, Birleşmiş Milletler, kadınlarla ilgili özel sözleşmeler yapmak ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesine kadınlar için Ek Protokol hazırlığına girişmek gereğini duymayacaktı. Bu gerçekler, toplumun geniş bir aydın kesiminin, kadın hakları konusunda gereksiz tartışmaların yapıldığı, oysa konunun insan hakları çerçevesinde çözüldüğü yönündeki yaklaşımlarının ne kadar üstünkörü, ne kadar yanlış olduğunu göstermektedir.

3 - AİLE HUKUKUNDA KADININ KONUMU

Demokrasi hak ve özgürlükler rejimidir. Bu rejimin toplumda yerleşmesi için demokrasinin ailede başlaması gerektiğinde şüphe yoktur. Aile yaşamında eşlerin çocuklarla ve eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde eşitlikçi ve demokratik hukuk kurallarının işlenmesi, o ailede mutluluğu arttıracığı gibi, yetişen çocuklara demokratik toplumsal yaşamın gerekleri ve insan haklarına saygı konusunda da temel bilgileri verecektir. İnsan unsurunun yetişmesindeki bu temel ilkeler ve anlayış, siyasette ve devlet yönetiminde

(5) R.G. 14 Ekim 1985, 18898.

doğrudan etkili olacaktır. Bu nedenle "Aileye İlişkin Hukuksal Değerlendirmeleri" "Aile Hukukunda Kadının Konumu" olarak sınırlamış bulunuyorum.

İsviçre Medeni Kanununu bazı ufak değişikliklerle benimseyerek, 1926 yılında kabul ettiğimiz **Türk Medeni Kanunu**'nun Aile Hukuku hükümleri 1900'lü yılların kültürel ve toplumsal şartlarını taşımaktadır. Türk kadını Şeriat Hukuku'nun kadını eve kapatan, toplumsal yaşamın dışında tutan, yarım kişi kabul eden, poligami ve talâk esasını benimseyen hükümlerinden sonra 1926'da Medeni Kanunun kabulü ile özgürlüğüne kavuşmuştur. Laik karakterli Medeni Kanunun kabul edilmesi gerçek bir kadın devrimidir. Bu devrimin gerçekleşmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu büyük Atatürk'ün eseridir. Atatürk bu Devrimi ile medeni haklardan eşit şekilde yararlanan, toplumsal yaşamın içinde olan, siyasete katılan, çalışan, tek başına ayakta durabilen özgür bir kadın öngörmüş, bu şekilde kadın-erkek eşitliğinin ilk adımını atmıştır. Bu devrim, insan hakları bağlamında kadın haklarının gelişmesi ve bütünleşmesi anlamını taşıyordu. Atatürk'ün bütün devrimleri gibi kadın devrimi de statik değil, dinamik bir nitelik taşımaktadır. Bu devrim tamamlanmalıdır.

Medeni Kanun'un Aile Hukuku hükümleri eşit haklardan yararlanma ilkesini gerçekleştirmek amacına yönelik hiç bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar geldi ve 1926'daki haliyle uygulanmakta devam ediyor. Oysa, Medeni Kanun'umuzun esası olan İsviçre Medeni Kanunu ve Batı demokrasilerinin bütün hukukları ailede eşlerin eşit haklardan yararlanması ilkesi çerçevesinde değişikliğe uğradı. Bu değişiklikler Almanya'da 1957'den itibaren başladı. Fransa, İsviçre, Avusturya, Benelüks ülkeleri, İtalya, Portekiz, İngiltere ve Kuzey Avrupa Ülkeleri çeşitli tarihlerde ailede eşler arasında eşitliği sağlayacak değişiklikleri yaptılar. Avrupa Konseyine üye devletler arasında yalnız Türkiye, 1900'lü yılların Aile Hukuku hükümlerini hiç bir değişiklik yapmadan korumakta devam eden bir ülke.

Medeni Kanunumuz ailede eşler arasında görev ayırımına dayalı bir sistem kabul etmiştir. Bu ayırımın sonucu olarak kadın kocasına tabi, bir çok hukuki işlemi onun rızası ile yapabilen, bir çok konuda özgürce iradesini kullanıp seçim yapamayan, çocukları üzerindeki velayet hakkını (ad koyma, terbiye, eğitim vd.) dahi kocasının üstün reyine uygun olarak kullanmak durumunda olan kişidir. Bugünkü durumda evli kadın, haklardan yararlanma açısından "mahdud ehliyetli" konumdadır. Bekar iken hukuksal olarak özgür olan reşit kadın, evlenmekle kişiliğine bağlı birçok hakkından kocası lehine vazgeçmek zorundadır.

Yukarıda Yasamızın eşler arasında bir görev taksiminden bahsetmiştim. Bu görev ve rol ayırımını özetle şöyle açıklayabilirim. Evli kadın, eve bakan, kocasının yardımcısı (muavin ve müşavir) olan, kocasının tayin ettiği evde oturan, kocasının ikametgâhına bağlı olan, bir işte çalışması ya da bir konu ile uğraşması kocasının iznine dayanan, evin ancak gündelik ihtiyaçları için temsil hakkını kullanabilen, çocukları üzerinde velayet hakkını kullanırken

son sözü kocasına bırakmak ve yaşamını kocasının reisliği altında sürdürmek zorunda olan kişidir. Yukarıda saydığım haller tamamen Yasanın çeşitli maddelerinde yer alan hükümlerin ifadesidir. Sıkıcı olmaması için bu kısıtlamaları madde numaraları ile belirtmemeyi tercih ettim. Kadının yaşamını kısıtlayan yukarıdaki hallerden yalnız kadının çalışmasını eşinin rızasına bağlayan hüküm (TMK m. 159), Anayasa Mahkemesince, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilmiştir⁽⁶⁾. Bu iptal kararı 2.7.1992'de yürürlüğe girmiştir. İnsan haklarına aykırı olan ve kadının toplumsal ve ekonomik haklarını kısıtlayan bu hükmün Anayasa Mahkemesince iptalini fevkalade önemli bir olay olarak değerlendirirken, bir Yasa Taslağı olarak önerdiğimiz diğer değişikliklerin Yasama organı tarafından gerçekleştirilmesi dileklerimizi tekrarlıyoruz.

Ailede kadının ev içi görevlerine karşı, Yasada kocaya üstün haklar verilmiştir. İlk olarak koca aile birliğinin reisidir. Oturulacak evi, ikametgahı koca seçmek hakkına sahiptir. Koca kendi soyadını karısına vermek hakkına sahip olduğu halde, kadın kocasının soyadı ile de olsa kendi soyadını kullanmak hakkına sahip değildir. Evin temsil yetkisi kocaya aittir. Kadın yalnız günlük alışverişleri yapabilir. Velayet hakkında son söz kocanıdır.

Yasa bütün bu üstün hak ve yetkilere karşı, kocaya önemli bir sorumluluk getirmiştir. Evi mali açıdan geçindirme yükümlülüğü esas olarak kocaya aittir. Esasen yasada kocaya verilen üstün haklar, para kazanan, ekonomik gücü elinde tutan kocaya evin geçindirilme yükümlülüğü verilmesinden kaynaklanmaktadır. Para kazanmak hakkı, buna karşılık evi geçindirmek yükümlülüğünde olan koca iken, kadın eve ve çocuklara bakmak zorunda olan, ama emeği ekonomik olarak değerlendirilmeyen bir aile ferdidir. Bu modelde boşanmanın oldukça zor şartlara bağlanması da öngörülmüştü. Ailenin devamlılığı esas alınmıştır.

Oysa, zaman içinde insan hakları ve özgürlüğü kavramları, istenmeyen evliliklerin taraf iradeleri ile sona erdirilmesi düşüncesini kuvvetlendirdi. Türk Medeni Kanunu'ndaki boşanma ile ilgili maddelerin değiştirilmesi, 8.5.1988 tarih ve 3444 sayılı Yasa ile gerçekleşti. Bu yeni hükümlere göre, anlaşarak boşanma mümkün olduğu gibi, diğer eş istemese dahi, bir boşanma davasının reddedilmesi ve kesinleşmesinden sonra, üç yıl içinde müşterek hayat kurulamamışsa, diğer eşin boşanma kararı alması olanaklı hale gelmiş bulunmaktadır. Bu durumda Medeni Kanunumuzun kadını ikinci planda tutan, ama kadının toplumsal ve ekonomik olarak gelişmemiş olmasına rağmen bir ailenin koruması altında kalacağı, yani ailenin devamlılığı biçimindeki mantık da temelinden sarsılmıştır. Bugünkü durumda esasen eleştirdiğimiz aile hukuku sistemimizin kadını özgür kılacak biçimde değiştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiş bulunmaktadır. Çünkü dış dünya ile mücadele gücü olmayan işi ve mesleği olsa dahi bunu kullanamamış, bütün ömrünü ekonomik değeri olmayan ev işlerine hasretmiş olan ev kadını bir süre sonra boşanma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

(6) Anayasa Mahkemesi Kararı metni için Bkz. R.G. 2.7.1992, 21272.

Medeni Kanunun evli kadını doğrudan doğruya ilgilendiren diğer bir düzenlemesi de mal rejimlerine ilişkindir. Bugün yürürlükteki mal rejimine göre, her bir eş evlilik öncesinde ve evlilik süresince edindiği mallara sahiptir. "**Mal Ayrılığı Rejimi**" olarak adlandırılan bu sistem eşitlikçi gibi görünüyorsa da, Yasa'nın genel sistemi açısından olaya bakıldığında kadının aleyhine işleyen bir sistemdir. Çünkü ev işleri ile uğraşmak zorunda olan ve de Yasa'nın kendisine verdiği bu görevi yasal olarak yerine getirmek zorunda olan kadın, çalışmadığı için mal sahibi olmak olanağına sahip değildir. O, ancak kocası isterse ona vereceği malların sahibi olabilir. Hatta para kazansa dahi, toplumdaki anlayış gereği ve de yasal olarak evin reisi olan kocasına bütün kazancını vermektedir. Sonuçta mallara sahip olan evin erkeğidir. Bu durumda bir boşanma veya ölüm halinde kadın yoksulluğa düşme tehdidi altında bulunmaktadır.

Oysa yapılması gereken, kanuni rejim olarak "**Evlilik Süresince Edinilen Mallara Katılım**" şeklinde ifade edilen bir sistemin kabul edilmesidir. Tabii eşler isterlerse sözleşme ile mal ayrılığı veya Yasa'da yazılı diğer rejimlerden birini seçmek hakkına da sahiptirler.

"Evlilik süresince edinilen mallara katılma" rejiminde her bir eş, evlenmeden önce sahip olduğu ya da evlilik süresince kendisine miras kalan veya hibe edilen mallara sahip olacaktır. Bunlar kişisel mallardır. Ama evlilik sırasında kazanç yolu ile edinilen mallar eşlerin ortak malıdır. Boşanma ya da ölüm halinde bu mallar eşler arasında taksim edilecektir.

Bir işde çalışsın ya da çalışmasın evli kadını ekonomik güvenceye alan bu esasın kabulü kadının emeğinin hakça değerlendirilmesi anlamını taşıdığı gibi, boşanma veya ölüm halinde onun yoksulluğa düşmesini önleyen, hatta kadınların boşanmama konusundaki direnmelerinin bir ölçüde önüne geçecek bir sistem olacaktır.

Medeni Kanunda mallar konusunda yapılması gereken bu çok önemli değişikliğin, yine Medeni Kanundaki yukarıda açıkladığım eşler arasındaki rol ayrımının ve koca üstünlüğünün kaldırılması ile tamamlanması gerekir. Kadınların da eşit bireyler olarak ailede ve toplumda yerlerini almaları insan haklarının gereği olduğuna göre, bu değişikliğin yapılması gerekli ve zorunludur.

Öngördüğümüz değişiklik, eşleri eşit konuma getirecek biçimde olacaktır. Şöyle ki;

- Kocayı ailenin reisi kabul eden madde kaldırılarak, aileyi, eşlerin eşit haklardan yararlandığı bir kurum olarak kabul etmek gerekir.
- Oturulacak evin seçiminde eşlere eşit hak sağlanmalıdır.
- Kadının kocasının ikametgâhına bağlı olduğu kuralı kaldırılmalıdır.
- Eşlere aile birliğini eşit temsil hakkı tanınmalıdır.
- Kadına, evlenmekle kocasının soyadı ile birlikte kendi soyadını taşımak hakkı verilmelidir.

- Velayet hakkının eşit olarak kullanılması sağlanmalıdır.

- Kocanın evi geçindirmek yükümlülüğü, bu yükümlülüğü eşi ile paylaşacağı biçimde değiştirilmelidir. Şöyle ki, eşleri kendi yetenekleri ve olanakları ölçüsünde evin sorumluluğuna katılmakla yükümlü kılmak ve eşlerden birinin anlaşma suretiyle ev işlerini görmeyi üstlenmesi halinde, bu eşin kendi yükümlülüğünü bu şekilde yerine getirmiş olduğu kabul edilmelidir. Bu hüküm ile ev kadınlığı hizmetinin ekonomik değer taşıması sağlanmış olacaktır.

SONUÇ

Yukarıda yaptığımız açıklamalar Medeni Kanunumuzun ailede eşler arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlerinin günümüzün toplumsal ve ekonomik ihtiyaçları ve evrensel insan hakları anlayışı ile bağdaşmadığını göstermektedir. Eşit bireylerin kurduğu ortak bir yaşam olan ailenin demokratlaştırılması zamanı gelmiş, geç bile kalınmıştır. Eşleri eşit haklardan yararlanacak konuma getirecek değişikliklerin, mal rejimi değişikliği ile tamamlanması gereklidir. Tek başına yapılacak hiç bir değişiklik, evli kadının haklarını korumada yeterli olmayacaktır.

Bütün bu değişiklikleri içeren bir yasa önerisi, İ.Ü. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nce hazırlanmış, toplumda tartışmaya açılmış; Taslak, TBMM Başkanı ve Hükümete sunulmuştur. İ.Ü. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi öncülüğünde bütün kadın kuruluşlarınca yürütülmüş olan imza kampanyası sonunda yalnız İstanbul'da 100 bin imza toplanmış, dilekler TBMM Başkanına Ankara'da törenle sunulmuş, olumlu vaadler alınmıştır. Koalisyon Hükümetinin, Hükümet Programında da taahhüt etmiş olduğu bu değişiklikleri yapacağı umudunu kaybetmiş değiliz.